

TYÖKYKY JA ARKIELÄMÄ KOHENIVAT TAKAUTUVASTI ARVIOITUNA

OK-hankkeessa mukana olleet opioidikorvaushoidossa olevat ihmiset arvioivat kuntoaan hankkeen alussa ja lopussa. Arviot olivat jokseenkin samat. Mutta kun he arvioivat lopussa kuntoaan takautuvasti vuotta aiemmin, tämä arvio oli merkittävästi huonompi. Mistä on kyse?

Teksti **Teemu Kaskela**

Opioidikorvaushoidossa olevien ihmisten sosiaalisen osallisuuden vahvistamiseen tähtäävää OK-hanketta arvioitiin kyselyllä, jonka osallistajat täyttivät aloittaessaan ja lopettaessaan hankkeessa. Kyselyssä pyydettiin ihmistä arvioimaan työkykyään ja yleistä suoriutumistaan jokapäiväisessä elämässä asteikolla 0–10.

Hankkeen lopussa täytettävään lomakkeeseen lisättiin kesken aineistonkeruun kysymykset, jossa samalla asteikolla pyydettiin arvioimaan omaa työkykyä ja elämässä suoriutumista takautuvasti vuotta aikaisemmin. Tähän päädyttiin, koska lomakkeiden täyttämisen avustanut hankkeen työntekijä ehdotti kysymyksen lisäämistä.

ESR-rahoitteinen OK-hanke toimi vuosina 2016–2019. Siinä vahvistettiin opioidikorvaushoidossa olevien ihmisten sosiaalista osallisuutta kehittämällä toimintamalleja ja vertaistyön muotoja.

Työkykyään hankkeen alussa, lopussa ja takautuvasti vuotta ennen hankkeen loppua oli arvioinut 118 ihmistä. Kolmeen elämässä suoriutumista koskeneeseen kysymykseen oli vastannut 90 ihmistä. Kaikkiin kuuteen kysymykseen oli vastannut yhteensä 89 ihmistä.

Ihmiset olivat toimineet hankkeessa keskimäärin vuoden ja kahdeksan kuukautta. Lyhimmillään osallistuminen oli kestänyt kolme kuukautta ja pisimmillään hieman yli kaksi vuotta.

Kaikkiin kysymyksiin vastanneista 17 oli osallistunut kokemusasiantuntijakoulutukseen, 30 työelämävalmiuksia kehittäväälle OK-kurssille ja 15 matalan kynnyksen työtoimintaan. Lisäksi ihmiset olivat osallistuneet muun muassa hankkeen suunnittelukokouksiin, vertaisohjaajakoulutuksiin, retkiin ja yhteisötoimintaan.

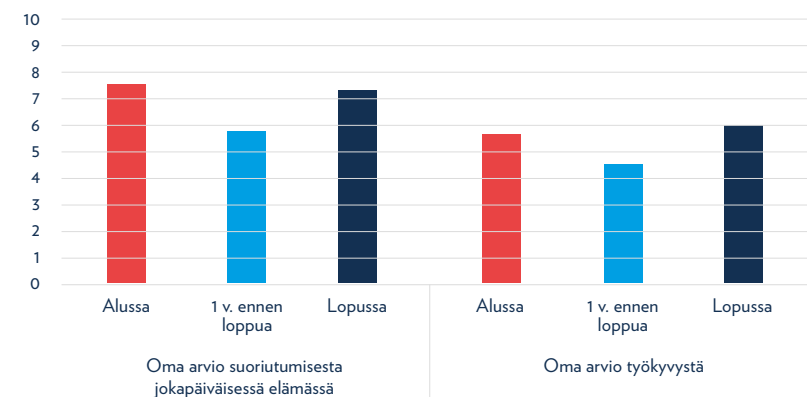
Vastaajista vajaa kaksi kolmannesta oli miehiä. Vastaajat olivat 25–59-vuotiaita keski-ikänsä ollessa 41 vuotta. Puolet oli suorittanut peruskoulun jälkeisen tutkinnon. Vastaajista yli 40 prosenttia oli ollut työttömänä yli 12 kuukautta ja 40 prosenttia oli työelämän ulkopuolella. Yli 70 prosentilla opioidien käyttö oli alkanut viimeistään 18-vuotiaana.

Vastaajien ensimmäinen korvaushoito oli alkanut keskimäärin vuonna 2010. Aloitushetkellä noin puolet ihmisistä oli kuntouttavassa ja puolet haittoja vähentävässä korvaushoidossa. Noin puolet ihmisistä ei aloitushetkellä käyttänyt lainkaan huumeita.

IHMISET ARVIOIVAT TAKAUTUVASTI KUNTOUTUNEENSA

Kun osallistujat aloittivat hankkeessa, he arvioivat jokapäiväistä elämäänsä ja siitä suoriutumista arvosanalla 7,6. Hankkeen lopussa arvio oli 7,4. Muutosta ei siis näyttänyt tapahtuneen suuntaan tai toiseen. Sen sijaan ihmisten hankkeen lopussa antama arvio vuoden takaiselle tilanteelleen oli 5,8. Näin loppu-

OK-hankkeen osallistujien arvio suoriutumisestaan jokapäiväisestä elämästä ja työkyvystään hankkeen alussa ja lopussa sekä hankkeen lopussa takautuvasti annettu arvio tilanteesta vuotta ennen hankkeen loppua asteikolla 1–10.

kohdan arvio oli vuoden takaiseen verrattuna tilastollisesti merkittävästi parempi.

Hankkeessa aloittaessaan ihmiset arvioivat työkykynsä olevan keskimäärin 5,7. Hankkeen lopussa myös työkyky oli lähes sama: 6,0. Myös työkyvyn osalta arvio vuoden takaisesta tilanteesta, keskimäärin 4,5, oli tilastollisesti merkittävästi heikompi kuin loppuhetken arvio.

Tulokset olivat samansuuntaisia ja tilastollisesti merkittäviä, kun tarkasteltiin erikseen vain kokemusasiantuntijakoulutukseen, OK-kurssilla ja matalan kynnyksen työtoimintaan osallistuneita ihmisiä.

MISTÄ ON KYSE? TULOSTEN TULKINTAA

Tulokset olivat erikoisia. Kun tarkastellaan hankkeen alussa ja lopussa annettuja arvioita, mitään parantumista työkyvyssä tai elämässä suoriutumisessa ei tapahtunut. Sen sijaan hankkeen loppuessa ihmiset kokivat tilanteensa parantuneen huomattavasti vuoden takaisesta tilanteesta. Alku- ja loppulomakkeiden täyttämisen välillä on aikaa keskimäärin noin puolitoista vuotta.

On epätodennäköistä, että vastaajat olisivat kokeneet osallistumisen hankkeeseen notkauttaneen työkykyään hetkellisesti. Sen sijaan vaikuttaa todennäköiseltä, että erilaiset tulokset johtuvat kysymisen tavasta. Ajatusta vahvistaa myös osallistujien ja työntekijöiden haastatteluihin pohjautuva laadullinen arviointi hankkeesta.

Selvä enemmistö hankkeeseen osallistuneista ihmisistä oli käyttänyt opioideja koko aikuisikänsä. Monella ei ollut koulutusta ja he olivat olleet pitkään

työttömänä tai työelämän ulkopuolella. Hankkeen aikana saatiin elämään rytmiä. Moni pääsi opiskelemaan, töihin tai kokeilemaan työelämää esimerkiksi matalan kynnyksen työtoiminnassa.

On todennäköistä, että hankkeeseen osallistuneiden ihmisten ajatus jokapäiväiseen elämään ja siinä selviämiseen kuuluvista asioista oli erilainen alkutilanteessa kuin hankkeen päättyessä. Arvio työkyvystä on tarkentunut, kun ihmiset ovat päässeet käytännössä kokeilemaan työelämää. Tämä lienee tulosten takana. Tulokset olisivat voineet olla erilaisia, jos ihmiset olisivat olleet ensimmäisessä mittauksessa olleet vain hetken poissa työelämästä esimerkiksi akuutin sairauden tai työttömyyden vuoksi.

Oman takautuvan arvon kysymistä on oikeutetusti kritisoitu siitä, että ihminen ei välttämättä muista omaa tilannettaan. Useassa kohdassa kysytty ihmisen oma arvio tilanteestaan näyttäisi olevan takautuvaa tarkastelua ongelmallisempi ainakin tällä erityisellä ryhmällä. Hankkeita arvioitaessa useana ajankohtana kerättyä arviota onkin syytä täydentää takautuvalla arviolla. Toinen vaihtoehto, jossa on varmasti omat ongelmansa, olisi näyttää ihmiselle edellisessä arvioissa antamansa arvosana, jotta arvosanan voi suhteuttaa siihen. ✘

LISÄÄ AIHEESTA:

Taina Schneider, Teemu Kaskela & Irina Köntti (toim.): OK-hankkeen loppuraportti. Ladattavissa netistä.

Teemu Kaskela työskentelee tutkijana A-klinikkasäätiössä.